

Šola
Prenove

3

PRENOVE,
ZGODBE
O HIŠAH

**PRENOVE,
ZGODBE
O HIŠAH**

PRENOVE, ZGODBE O HIŠAH 3

Šola prenove

2025

Izdalo: Združenje zgodovinskih mest Slovenije v okvirju projekta Šola Prenove, zanj Mateja Hafner Dolenc

Uredila: Katarina Odlazek

Avtorji besedil: Katarina Odlazek, Minka Osojnik, Aleksander Ostan, Mateja Hafner Dolenc, Mateja Kavčič

Avtorji fotografij: Katarina Odlazek, Minka Osojnik, Aleksander Ostan, Mateja Kavčič, Posavski muzej Brežice, naslovna fotografija domačije v Šmarjah pri Sežani: Vesna Hrvatini

Viri: zemljevid občin: Skupnost občin Slovenije

Lektoriranje: Mateja Feltrin Novljan

Izid publikacije so omogočili:

Ministrstvo za kulturo

Zavod za varstvo kulturne dediščine

Združenje zgodovinskih mest Slovenije

Oblikovanje: Tina Potočnik

Naklada: 500 kom

Spletna stran: www.sola-prenove.si

Škofja Loka, 2025

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

728.3(497.4)

728.6(497.4)

PRENOVE, zgodbe o hišah 3 : [Šola prenove] / [uredila Katarina Odlazek ; avtorji besedil Katarina Odlazek ... [et al.] ; avtorji fotografij Katarina Odlazek ... et al.]. - Škofja Loka : Združenje zgodovinskih mest Slovenije v okvirju projekta Šola Prenove, 2025

ISBN 978-961-96935-0-6

COBISS.SI-ID 228140803

KAZALO

SPREMNA BESEDA

5

PRIZNANJE

Brežice – Vodovodni stolp	6
Črneča vas – Stara šola	10
Dolenji Novaki – Domačija Dolenji Novaki 5	14
Gornja Bitnja – Turn Radlšek	18
Kamnik – Hiša Novi trg 24	22
Koper – Hiša Vergerijev trg 3	26
Koprivnik – Domačija Koprivnik v Bohinju 69	30
Koseze – Hiša Koseze 16	34
Ljubljana – Frančiškanska knjižnica	38
Ljubljana – Hiša Einspielerjeva 25	42
Novo mesto – Hiša Glavni trg 2	46
Ravne pri Cerknem – Domačija Ravne 52	50
Selšček – Domačija Selšček 31	54
Šmarje pri Sežani – Domačija Šmarje 2	58
Turnišče – Domačija Štefana Kovača 43	62
Zavratec – Kašča na domačiji pri Možinotu	66
Zgornje Gorje – Domačija Zgornje Gorje 33	70

SPREMNA BESEDA

Kulturna dediščina ni le dediščina preteklosti, je tudi vir naše prihodnosti

Ohranjanje, varovanje in prenova kulturne dediščine kot skupne vrednote je naša civilizacijska naloga, zato da bi v njej lahko živela ter uživala širša in raznolika javnost, saj preko izkušnje in razlage preteklosti bolje razumemo tudi sedanost... Nekako tako zvenijo besede v uradnih dokumentih in evropskih strategijah. Kot družba se s tem seveda lahko vsi strinjamo, kot tudi s tem, da kulturna dediščina prinaša precejšnje družbene in gospodarske koristi ter tako prispeva h gospodarski rasti in socialni koheziji, predvsem z vidika spodbujanja trajnostnega turizma in oživljanja zgodovinskih mestnih središč. Vse pa se začne in konča pri lastniku kulturne dediščine, kajti od nje ga je odvisno, ali se bo odločil za prenovo ali ne in ali bo ta spomenik, hiša, domačija, stara kašča ali cerkva živela ali ne.

Večino finančnega bremena prenove kulturne dediščine nosijo lastniki sami. Spodbude v obliki sofinanciranja in sistemskih olajšav, ki bi jih lahko zagotavljala država, so tako zanemarljive, da lahko skoraj rečemo, da jih ni. Lastniki so tisti, ki se zavedajo pomena kulturne dediščine za identiteto skupnosti, ki jim dediščina pomeni del njihove osebne identitete, jim pripoveduje zgodbe o predodgovanih vrednotah ali zgodbe njihovih družin. Lastniki so tisti, ki se zavedajo pomena in vrednosti starih obrtniških znanj, uporabe naravnih materialov in trajnostne gradnje. Čeprav slednjo danes iščemo predvsem v sodobni arhitekturi, jo ima kulturna dediščina že od nekdaj celovito vgrajeno v svoji premišljeni legi, zidovih, lesenih konstrukcijah, obdelanem kamnu in drugih naravnih gradivih. Lastniki so tisti, ki obnavljajo hiše v starih mestnih jedrih, da postanejo dom ali prostor dejavnosti. S tem prispevajo k ohranjanju življenja mestnih središč in podpora turističnih dejavnosti, kar omogoča uravnotežen razvoj (zgodovinskih) mest. Vsi ti napor ostajajo neprepoznani in brez zadovoljive državne opore.

Primeri, predstavljeni v tretji publikaciji Prenove, zgodbe o hišah, so bili izbrani na razpisu, ki ga je v letu 2024 objavila Šola prenove. Ocenjevalna komisija, ki jo sestavljajo Mateja Kavčič, Katarina Odlazek, Minka Osojnik, prof. Aleksander Ostan in dr. Robert Peskar, je prijave pregledala in obiskala vse objekte, ki so se uvrstili v končni izbor. V pričujoči knjižici izpostavljam 17 raznolikih in zanimivih primerov kakovostno prenovljenih objektov, katerih skupni imenovalec je (vsaj) 17 predanih lastnikov, nosilcev ohranjanja in razvoja kulturne dediščine. Vzgibi in načini prenov so sicer različni – bodisi gre za prenovo javnih objektov, ki povezujejo neko skupnost, bodisi gre za ohranjanje družinske dediščine iz generacije v generacijo zgolj z rednim vzdrževanjem in minimalnim poseganjem, bodisi gre za prenovo hiš v starem mestnem središču, ki lahko postanejo nosilci urbanega življenja, bodisi gre za ureditev stalnega bivanja z uporabo obstoječega stavbnega fonda namesto novogradenj. Vsi razlogi so pravi, in čeprav so poti do končnega cilja nemalokrat polne izzivov, je cilj vseh enak, posledica njihovih odločitev pa pomeni dobrobit za celotno družbo – ohranjanje snovne in nesnovne dediščine in s tem kakovostnega bivalnega okolja za vse.

Želimo si živeti v okolju, ki omogoča trajnostno sobivanje starega in novega. S prenovo ga lahko razbremenimo gradbenih odpadkov in nepotrebnih transportov ter ga v večji meri zgradimo z naravnimi gradivi in spretnostmi ter znanji kakovostnih graditeljev. S takim delovanjem se lahko vključimo tudi v novi evropski Bauhaus, pobudo, ki v neposredno sodelovanje povezuje državljane, ustvarjalce, strokovnjake in podjetja ter želi razviti naš vsakdan v bolj polno, lepše in trajnostno ter vključujoče življenje. Tudi pri tem si želimo ne le mnogo deklarativnih, temveč občutno več konkretnih državnih vzpodbud!

BREŽICE – VODOVODNI STOLP

- ⊙ **NASLOV:** Bizeljska cesta 4, Brežice
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-07131
- ⊙ **LASTNIK:** Občina Brežice, upravljavec Posavski muzej Brežice
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1914
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2021–2022
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Mojca Verček Rems, ZVKDS OE Novo mesto
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Naino, d. o. o., Grega Bizjak, Tadeja Šepc Bizjak
- ⊙ **IZVAJALCI:**
inženiring: SL-inženiring, d. o. o., Boršt.

Brežice,
občina Brežice

Vodovodni stolp v Brežicah, eden izmed dveh še ohranjenih v Sloveniji, s svojo dominantno prezenco nagovarja obiskovalce in ima v zgodovini mesta posebno vlogo. Mesto se je namreč v prelomnem obdobju na začetku 20. stoletja odločilo za modernizacijo in med razvojnimi projekti izbralo vzpostavitev mestnega vodovoda. Stolp, postavljen leta 1914, je priča o inovativnem načinu oskrbe z vodo na ravninskih področjih. Po prenehanju delovanja leta 1983 je kar nekaj časa iskal svojo novo vlogo v sodobnem življenju in posledično bolj ali manj neugleden dočakal priložnost.

Stavbo, ki ima visok družbeni pomen, je Posavski muzej Brežice namenil predstavitvi kulturne in tehniške dediščine ter kot razgledno točko. Skladno s sodobnimi varnostnimi zahtevami je bilo treba izvesti statično sanacijo kot tudi kompleksne gradbeno-tehnične posege. Poleg ohranjanja izvirnih elementov, denimo notranjega polkrožnega stopnišča, je bila izvedena delna

rekonstrukcija notranjosti, ki je odpravila neustrezne pretekle predelave, za potrebe sodobne funkcionalnosti pa je bila izvedena tudi vzpostavitev dvigala in dodatnega stopnišča. Poseben izziv je bila prenova in preobrazba betonskega vodohrana na vrhu stolpa v razgledišče.

Ker stolp stoji ob delu ohranjenega mestnega obzidja, je projekt obsegal tudi ohranitev vzhodne stene in gabaritov hiše ob obzidju, ki je bila prenovljena v informacijski center. Vključitev širšega okolja v projekt je pomemben doprinos k celostni obravnavi prostora pri prenovi kulturne dediščine.

Pohvalna je tudi participatornost, s katero je muzej pristopil k projektu. Lokalni prebivalci in strokovnjaki s posameznih področij, zbrani v Društvu za oživitve mesta Brežice, so bili vključeni s prispevanjem svojih zgodb, arhivskega gradiva in z drugimi načini sodelovanja. Odprtje prenovljenega stolpa je bilo prve tri mesece delovanja Brežičanom na voljo brezplačno in čustveni odzivi ob njegovem obisku so dokaz, da je uspešnost ohranjanja dediščine v prvi vrsti odvisna od tega, kako jo čuti, doživlja in vrednoti njej lastno okolje.

ČRNEČA VAS – STARA ŠOLA

- ⊙ **NASLOV:** Črneča vas 29, Kostanjevica na Krki
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-25835
- ⊙ **LASTNIK:** Občina Kostanjevica na Krki, upravljavec Kulturno turistično društvo Črneča vas
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1906
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2020–2022
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Aleksandra Renčelj Škedelj, Vita Weiss Babič, mag. Tanja Mesojedec, ZVKDS OE Novo mesto
- ⊙ **ARHITEKTURA:** MV BIRO, Marija Vlahušić
- ⊙ **IZVAJALCI:** GIP Kodrič, d. o. o., Krško; prostovoljno delo lokalnih prebivalcev.

Črneča vas ,
občina Kostanjevica
na Krki

Med vinorodnimi kostanjeviškimi griči se nahaja Črneča vas, kjer je prenova stare šole povezala vaščane na način, ki v praksi predstavlja izrek »v slogi je moč«. V vaški ljudski šoli, zgrajeni leta 1906, so se vse do 70. let 20. stoletja let učili prebivalci iz Črneče vasi in okolice. Zatem je nekaj časa delovala kot pošta, nazadnje pa predvsem kot prostor skupnosti, kjer so se vaščani zbirali ob praznovanjih in drugih posebnih dogodkih. Z željo ohraniti to funkcijo, s tem pa obnoviti lastno kulturno dediščino, so se povezali ter skupaj z občino Kostanjevica izpeljali prepotrebno prenovo šole.

Celovita prenova, ki je potekala skladno s konservatorskimi smernicami, je obsegala prenovu strehe, stavbnega pohištva, menjavo medetažnih konstrukcij, obnovo ometov in fasade. V stavbi so zamenjali tudi inštalacije, uredili ogrevanje s toplotno črpalko ter sodobne sanitarije. Poseben izziv je bila ohranitev starega šolskega

stranišča na štrbunk, ki postavljen ob bok svojim modernim bratom priča o nekih drugih časih. V pritličju so uredili prostor za srečanja in druge dogodke, v nadstropju pa je postavljena razstava o zgodovini šole, nastala v sodelovanju Posavskega muzeja Brežice in Slovenskega šolskega muzeja. Posamezno gradivo, spomine in zgodbe so prispevali tudi vaščani.

Pri obnovi so v duhu nekdanjih delovnih brigad pripomogli prav vsi lokalni prebivalci, vsak na svoj način – z delom, pripravljanjem hrane in pijače za delavce, zagotavljanjem materialov in prostora ali iskanjem izvajalcev in posameznikov, ki bi priskočili na pomoč. Za skupno dobro so žrtvovali prenekateri konec tedna in: »V 57 akcijah opravili preračunano 3.539 ur prostovoljnega dela,« je s ponosom povedal naš sogovornik in predstavnik vaške skupnosti. Projekt je v praksi potrdil še en pregovor, da »dober glas seže v deveto vas«, saj so se akciji pridružili tudi prebivalci iz sosednje vasi. Medsebojno sodelovanje in ohranjanje skupne kulturne dediščine je lahko zgled in navdih bodočim prenovam javnih objektov v drugih mestnih in vaških skupnostih.

DOLENJI NOVAKI – DOMAČIJA DOLENJI NOVAKI 5 Čufarjeva domačija

- ⊙ **NASLOV:** Dolenji Novaki 5, Cerkno
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-04768
- ⊙ **LASTNIK:** Marjan Rejc
- ⊙ **LETO GRADNJE:** prvi viri iz 1777, prehod iz 19. na 20. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2016–2024
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Andrejka Ščukovt, ZVKDS OE Nova Gorica
- ⊙ **IZVAJALCI:**
krovska dela: Slamokrovstvo Šorli Slavko, Kneške Ravne; **gradbena dela:** Zaključna gradbena dela Jure Jeram, s. p., Poljane; kontinuirano vzdrževanje lastnika.

Dolenji Novaki,
občina Cerkno

Naselje Dolenji Novaki je v Sloveniji in širše po svetu poznano po danes znameniti nekdanji skrivni Partizanski bolnišnici Franja. Njej najbližja domačija Na Kamlonarš ima naslov Dolenji Novaki 5, do nje pridemo, če ob vstopni točki v Franjo nadaljujemo pot po strmi cesti in naredimo še nekaj ostrih ovinkov. Bolnišnica in domačija sta vsebinsko zelo povezani, saj je preko Kamlonarša v času delovanja Franje potekala njena glavna oskrbovalna pot. V zadnjih desetletjih se njuna usoda prepleta tudi zaradi uničujočih ujm, ki so bolnišnico praktično uničile, domačijo pa močno poškodovale.

Raščena skupina petih stavb domačije je sestavljena iz hiše, zidane kašče s kovačijo, stelnika – hleva, kozolca in čebelnjaka. Zaradi starosti in ohranjenosti avtentičnosti domačija predstavlja

pravo redkost v širšem prostoru. Obiskovalec lahko med ogledom dobi vtis, kako je potekalo življenje v cerkljanskih hribih v prejšnjih stoletjih, saj so ohranjene s sajami prekrita črna kuhinja, sušilnica za domače suhe mesnine in delavnica kovaškega mojstra z raznovrstnim orodjem. Razen čebelnjaka so vse stavbe krite z visokimi strmimi slamnati strehami, ki so bile med ujmo v juliju 2023 poškodovane, a nato ponovno skrbno obnovljene. V istem letu so bila izvedena tudi vzdrževalna dela v črni kuhinji, med katerimi se je saniralo predelno steno, ki je izvedena povsem na tradicionalen način iz šibja in apnenega ometa. Kljub temu, da v stari hiši nihče ne prebiva, se v novi lončeni peči redno kuri, kar pripomore k vzdrževanju ugodne klime v stavbi.

Domačija ni doživela nobene celovite prenove, revitalizacije ali kompleksnih restavratorskih posegov. Objekti domačije so preživeli stoletja preprosto zato, ker so ves čas služili svojemu namenu. Redno vzdrževanje vestnega in zavzetega lastnika, ki je pripravljen upoštevati tradicionalne prakse, veščine in znanja, ohranja domačijo pristno in živo ter vsekakor vredno ogleda.

GORNJA BITNJA – TURN RADLŠEK, duorec Turn

- ⊙ **NASLOV:** Gornja Bitnja 13, Prem
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-09765
- ⊙ **LASTNIK:** Irena in Franjo Penko
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 16.–18. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 1995–2024
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Jasna Svetina, ZVKDS OE Nova Gorica
- ⊙ **IZVAJALCI:**
kovaška dela: Gregor Fatur, s. p., Šembije, veliko dela so opravili lastniki sami.

Gornja Bitnja,
občina Ilirska Bistrica

Ko slišimo, da si je žena želela konja, mož pa je za ta namen kupil cel dvorec, bi lahko sklepali, da gre za pravljico, ki po vsej verjetnosti ne bo imela srečnega konca. V primeru dvorca Turn pri Premu na srečo ni bilo tako. Podeželski dvorec s pravljičnim imenom, ki se sicer nanaša na prvotni stolp, je umeščen na zeleno polico nad dolino reke, od koder se odpira čudovit razgled proti starodavnemu Premu na nasprotnem bregu.

Zleknjena pravokotna stavba z dvema izstopajočima stolpičema se zrcali v bistrem kalu pred njim. Današnja podoba dvorca izvira iz 18. stoletja, vendar so osnove še starejše. Prvotni pomožni dvor premske gosposčine je skozi svojo zgodovino večkrat menjal lastnike in s težavo preživel zlasti turbulentno 20. stoletje, ko je prestal namestitev italijanskih vojakov, nacionalizacijo, ureditev kmetijskega obrata, denacionalizacijo in nazadnje preureditev v skromna stanovanja. V stanju vsesplošne zanemarjenosti sta objekt kupila današnja lastnika, ki sta zadnjih

30 let svojega življenja posvetila njegovi obnovi. Od najnujnejše in zaradi obsega finančno zelo zahtevne obnove strehe sta postopno prešla k obnovi stavbnega pohištva, fasade, notranjih ometov in tlakov ter k ureditvi okolice. Pri obnovi sta se izogibala uporabi sodobnih materialov, večkrat z nerazumevanjem s strani izvajalcev, zato sta večino del opravila sama in s pomočjo dobrega prijatelja, ki želi ostati neimenovan. Z odporom gledata na cement in druge novodobne materiale in sta prepričana, da se stara hiša takšnim materialom prej ali slej upre in jih »izpljune«. Zato vztrajata pri obnovi na tradicionalen način in predvsem pri ohranjanju vsega kakovostnega obstoječega. Ker taka obnova traja dlje, gospodar hudomušno pove, da se je pri nakupu dvorca očitno uštel, saj je mislil, da bo živel vsaj 400 let. Vseeno je v nekaj desetletjih dvorec spravljal iz stanja zanemarjenosti na robu podrtije v občudovanja vreden biser. Dvorec, ki je bil kupljen iz ljubezni in z njo tudi skrbno obnovljen, je danes zaželena lokacija za poroke.

KAMNIK – HIŠA NOVI TRG 24, Hiša Benkovič

- ⊙ **NASLOV:** Novi trg 24, Kamnik
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-14472
- ⊙ **LASTNIK:** Jure Benkovič
- ⊙ **LETO GRADNJE:** okoli 1700, 19., 20. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2022 pritlična etaža
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Mojca Tercelj
Otošec, ZVKDS OE Kranj
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Jure Benkovič, Jan Šimnovec
- ⊙ **IZVAJALCI:**
mizarska dela: Mizarstvo Maks Petek, s. p., Godič; **talne obloge:** Parketarstvo Aleš Bratovž, s. p., Trzin; veliko dela je opravil lastnik sam.

Kamnik,
občina Kamnik

Domačija Benkovič se nahaja na Novem trgu 24 v starem, še ruralnem Kamniku na levem bregu Kamniške Bistrice. Zaselek je stisnjen med strmo Krniško goro, s katere je nekoč Stari grad obvladoval prehode po dolini, ter med dominantno vzpetino onkraj reke, ki jo danes obvladuje slikoviti Mali grad. Mogočna stanovanjska hiša, ki jo je lastnik prenovil za potrebe lastnega bivanja in dela, stoji na manjšem trgu ob lipi in predstavlja le javni, najbolj monumentalen del domačije, medtem ko se za njo skrivajo še štirje objekti ter velik zelen travnik s sadovnjakom, od koder se odpirajo presenetljive, krasne vedute na mestno jedro z Malim gradom kot kompozicijskim poudarkom.

Mladi lastnik, ki je podedoval stanovanjsko hišo, je po stroki oblikovalec, ki ima velik posluh za stavbno dediščino, a hkrati tudi za sodobne dodatke. V tem kreativnem dialogu med komplementarnima aspektoma slikovitega ambianta je zgledno prenovil mogočno lupino z ostenjem

starih zidov in velbov, kjer vse bistveno in nepremično še pričuje o zgodovini hiše, medtem ko vse dodano, premično, tako staro etnološko kot tudi sodobno dizajnersko, kot kontrapunkt zanimivo dopolni večplastno zgodbo tega domovanja.

Hišo so prvič prenavljali konec devetdesetih (nekaj statičnih posegov, ojačitev, dozidav ...), vsaj 200 let pa je ostalo nedotaknjeno pritličje, ki se ga je lotil šele pred par leti: odstranili so predelne stene, omete ter odslužene tlake, v celoti pa so napeljali tudi instalacije za vodovod ter elektriko. Sledilo je opremljanje stanovanja z naravnimi materiali, ki so ustrezni tako za »klimatske« pogoje stare hiše, kot tudi zato, ker domu podarjajo toplino.

Potencial za dolgoročno prenovo celotne domačije je zelo velik, zato upamo, da bo lastnik vztrajal na zastavljeni poti.

KOPER – HIŠA VERGERIJEV TRG 3, palača Sabini-Grisoni

- ⊙ **NASLOV:** Vergerijev trg 3, Koper
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-30858
- ⊙ **LASTNIK:** Mestna občina Koper
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 15. stoletje, 18. in 19. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2021–2022
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Katja Košuta, ZVKDS OE Piran
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Biro 42, Lučka Lesjak Soklič
- ⊙ **IZVAJALCI:**
inženiring: Makro 5 gradnje, d. o. o., Koper.

Koper,
občina Koper

Ustanovna letnica 524 postavlja Koper za najstarejše naseljeno mesto na našem ozemlju in zgodovinski pretresi mu niso prizanesli. V nekoč drugem najpomembnejšem mestu mogočne Beneške republike se je razvila bogata arhitektura, preplet trgov in ulic, skritih mestnih vrtov, cerkva in kapel, hiš in mestnih palač. Krasijo jih izjemne slikane, štukaturne, kovane in zidane izvedbe, med njimi so na prvem mestu kamnite. Svojo neizbrisno sled so tu pustili Napoleonova vojska in pretresi 20. stoletja, mnoge dragocenosti je načel zob časa. Razveseljivo pa je, da se v Kopru vse bolj zavedajo potenciala stavbne dediščine za življenje prebivalcev in vzporedno za razvoj turistične ponudbe. Pod okriljem Mestne občine Koper se izvajajo projekti prenov in med njimi izstopa celovita obnova palače Sabini Grisoni.

Palača Sabini Grisoni, s sedanjo podobo iz prehoda iz 18. v 19.st., je bila pred preno v tako slabem stanju, da so se s težavo prepoznavale njene arhitekturne kakovosti. Z raziskavami ob

začetku prenove pa so se v njej našle kakovostne poslikave. Zato so k prenovi pristopili skrbno, z željo ponovno oživeti palačo in ohraniti njene dragocenosti. Pri tem so bili potrebni kompromisi, načrtovalski napori in prilagoditve vsebin razpoložljivemu prostoru. Vseh novih odkritij v okviru predvidenih sredstev ni bilo možno restavrirati, vendar to ne pomeni, da jih ni več. Varno zaščiteni pod mavčnimi ploščami čakajo na svoj trenutek. Vse, kar je bilo možno restavrirati, pa je danes odlika palače. To je prostoren vhodni del z ohranjenim kamnitim tlakom, kamnito stopnišče s kovano ograjo, ki ga osvetljuje okno z barvnimi stekli, poslikan strop, del stenske poslikave in seveda v celoti obnovljen fasadni ovoj. Največja odlika palače pa je kontinuiteta njene vsebine. Nekdanja lastnika palače zakonca grof in grofica Grisoni sta bila velika mestna dobrotnika s posebno skrbjo za nepreskrbljene otroke in njim sta palačo zapustila. Palača po prenovi ohranja poslanstvo, ki sta ji ga namenila. Še vedno ostaja prostor, v katerem delujejo dnevni center za starejše, društvo za duševno zdravje Šent, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Istre, prostor za mlade podjetnike ter prostori, ki so za najrazličnejše aktivnosoti na voljo tudi širši javnosti.

KOPRIVNIK – DOMAČIJA

KOPRIVNIK V BOHINJU 69, pr Podrobarjo

- ⊙ **NASLOV:** Koprivnik v Bohinju 69, Bohinjska Bistrica
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-16181
- ⊙ **LASTNIK:** Frances Gard
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 18., 19. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2018–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Saša Roškar, ZVKDS OE Kranj
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Martina Perše, Frances Gard
- ⊙ **IZVAJALCI:**
krovska dela (izdelava desk za kritino): Žaga Češnjica, Gozdarsko kmetijska zadruga Srednja vas v Bohinju, z. o. o.; **pečarska dela:** Pečarstvo Miha Hrovat, s. p., Mengeš; veliko dela je opravila lastnica sama.

Koprivnik v Bohinju,
občina Bohinj

Na precej nenavadno, a navdušujočo zgodbo smo naleteli na Koprivniku nad Bohinjem, na osamljeni domačiji Pr' Podrobarjo. Angležinja, utrujena od rutinskega življenja v domači urbani civilizaciji, se je zagledala v fotografijo hiške v Sloveniji, ki se je prodajala in na katero je naletela na spletu. Domačijo, ki jo sestavljata hiša in skedenj, si je prišla ogledat in jo kmalu zatem tudi kupila, a predvsem zaradi izjemne lokacije. Hiša je bila namreč zelo »modernizirana« oz. predelana (zunaj in znotraj) s sodobnimi materiali, bila je brez značaja ali značilnosti dediščine.

Odločna lastnica je kmalu je ugotovila, da v tako umetnem bivalnem okolju ne želi živeti in začela se je prava epopeja odstiranja in odkrivanja izvornih plasti hiše. Korak za korakom je odstranila mavčne plošče, izolacijo in spuščene stropne ter postopoma naletela na črno kuhinjo, velbe ter izvorno kamnito in leseno konstrukcijo,

stenske niše in ostanke stare peči, pa tudi prvotna vrata. Takrat se ji je posvetilo, da je srce hiše pravzaprav njena dediščina.

Pečar ji je naredil novo, sodobno peč, ki toploto prenaša tudi v druge prostore, nekatere neuporabljene stare elemente pa je prinesla od sosedov (velban portal, lesena vrata ...). Tudi dvojna okna je le prenovila, stene pa so na novo ometali v apnenem ometu, da je hiša spet svobodno zadihala.

V praznem nadstropju se je oblikoval velik, sodoben volumen, dodala so se zatrepna okna ter manjša galerija, s čimer so bili vzpostavljeni kakovostni standardi sodobnega bivanja.

Lastnica se je projekta najprej lotila s podjetjem, a kmalu ugotovila, da tako ne bo šlo, zato je poiskala lokalne mojstre in prijatelje, ki so ji pri hiši pomagali skozi vse faze gradnje. A najbolj angažirana je bila pravzaprav kar sama; izmojstrila se je v kamnoseštvu, spoznala pa je tudi lokalno zgodovino in kulturo. Pravi, da je le v tako tesnem sodelovanju in zaupanju mogoče izpeljati tako raziskujoč proces, kot je prenova stare hiše.

KOSEZE – HIŠA KOSEZE 16, Belakapa

- ⊙ **NASLOV:** Koseze 16, Ilirska Bistrica
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-16085
- ⊙ **LASTNIK:** Sonja Prosen in Andrej Bergoč
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1767
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2019–2022
- ⊙ **IZVAJALCI:**
mizarska dela (stavbno pohištvo): Makro 5 gradnje, d. o. o., Koper; **kovaška dela:** Gregor Fatur, s. p., Šembije; veliko dela sta opravila lastnika sama.

Koseze,
občina Ilirska Bistrica

Hiša Pri Grofičovih se v pisnih virih prvič omenja leta 1767, od leta 2022, ko sta jo današnja lastnika preuredila v turistično nastanitev, pa nosi ime Belakapa. Stoji sredi Kosez, slab kilometer iz Ilirske Bistrice, ob glavni prometnici proti Jelšanam in naprej proti morju. Domačija, sestavljena iz hiše in gospodarskega objekta, je z dvoriščem in vhom obrnjena proti prometni cesti, za hišo pa se odpira vrt s sadovnjakom in čudovitim pogledom proti obronkom Snežniške planote. Navidezni kontrast med lahko dostopnostjo in diskretno zasebnostjo se stopnjuje v notranjosti, kjer se prepleta tradicionalno z modernim.

Med tri leta trajajočo obnovo sta se lastnika trudila ohraniti vse obstoječe kakovostne elemente stare domačije. Lupina stavbe se praktično ni spreminjala, saj sta bili streha in fasada v zadovoljivem stanju. Kar je bilo v hiši dotrajanega, sta zamenjala z novim, vendar z naravnimi materiali

in upoštevajoč trajnostni vidik. Z ureditvijo odvodnjavanja in izolacije se je v hiši postavil temelj udobju, ki se dopolnjuje z apnenimi ometi in lesenimi konstrukcijami ter stavbnim pohištvom. Notranja oprema predstavlja domiselno kombinacijo starih, skrbno restauriranih kosov in kakovostnih sodobnih elementov, kar gostu ustvari vtis domačnosti. Poseben poudarek je v hiši namenjen dekorju, ki odraža naravno in kulturno bogastvo okolice in predstavi številne lokalne obrtnike in umetnike. Ti so dobili svoj prostor tudi v nekdanjem gospodarskem posloppju, kjer je urejena manjša prodajalna lokalnih izdelkov z galerijo, v kateri se občasno odvijajo različne delavnice.

Lastnika, domačina iz sosednje hiše, sta močno vpeta v lokalno okolje, kar se odraža tudi v Belakapi – v hiši, ki se odpira svetu in mu sočasno predstavlja, kar je uspela ohraniti – dušo in podobo kraja.

LJUBLJANA – FRANČIŠKANSKA KNJIŽNICA

- ⊙ **NASLOV:** Prešernov trg 4, Ljubljana
- ⊙ **STATUS:** spomenik, EID 1-00335
- ⊙ **LASTNIK:** RKC, Ljubljana – Župnija Marijino oznanjenje
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1896
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2022–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Marija Režek Kambič, ZVKDS OE Ljubljana
- ⊙ **IZVAJALCI:**
mizarska in restavratorska dela na lesenih elementih: Mizarnica Marko Lesjak, s. p., Polzela; **ometi, keramični in leseni tlaki:** Gradnje Moste, d. o. o., Ljubljana in podizvajalci; **elektro instalacije:** Elektro Zavodnik, d. o. o., Šmarje-Sap; **požarna varnost:** Urmet, d. o. o., Solkan.

Ljubljana,
občina Ljubljana

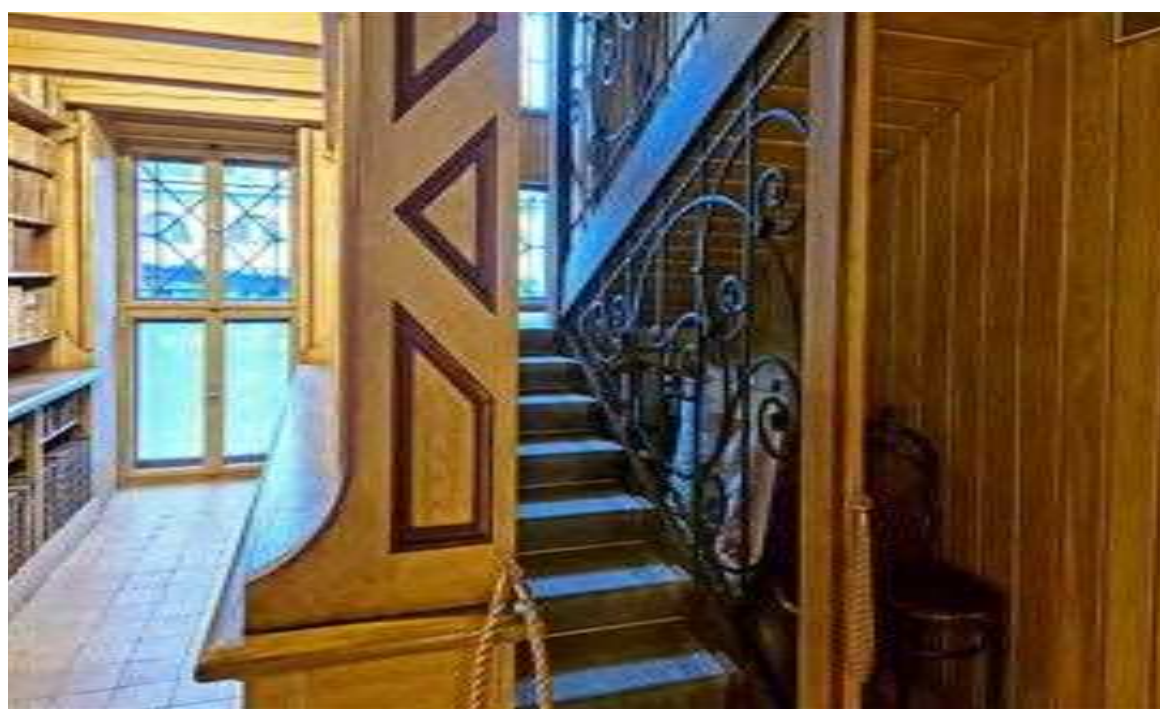
Rdeča fasada baročne cerkve Marijinega oznanjenja na Prešernovem trgu v Ljubljani nam je vsem dobro poznana, a malo manj se zavedamo, kako obsežen samostanski kompleks se razteza ob njej. Na njegovi dvoriščni strani, v grajenem tkivu med Nazorjevo in Čopovo ulico, je pred uličnim vrvežem umaknjeno tudi poslopje, dokončano leta 1735 in ponovno utrjeno po potresu konec 19. stoletja. V njem je starodavna, dragocena knjižnica, katere fond obsega okoli 70 tisoč naslovov in med njimi so tudi srednjeveški rokopisi in inkunabule. Obsežna prenova celotnega poslopja je zahtevala dolgoleten angažma in se je zaključila leta 2023. Stavba je zahtevala statične ojačitve, obnovo inštalacij in stavbnega pohištva, bivalnih in skupnih prostorov za študente, obnovo kapele, pa tudi fasade in ureditev dostopa. V zaključku celovite obnove je bila okronana s prenovo knjižnice, v kateri ti zastane dih. Vanjo pridemo skozi manjši muzej, v katerem izstopajo umetnine priznanih slovenskih umetnikov. Ob vhodu pa nam pogled ubeži

navzgor proti stropu. Tri etaže knjig so razporejene na galerijah v posebej zasnovanih knjižnih omarah. Razvrščene so v vrstah, zrcalno – simetrično po obodu stavbe, ter ujete v geometrični preplet stavbne konstrukcije, opreme in dekorja. Red in čaravnija obenem, vtis, ki se stopnjuje, ko se sprehajamo med njimi.

Prenova knjižnice sodi v tisti pristop, ki ga najredkeje zasledimo, kadar je govora o celoviti obnovi, utrjevanju konstrukcij in javni rabi. V dediščino se ni posegalo z rigoroznimi ukrepi, spremembami konstrukcij in nadomeščanju poškodovanih delov z replikami, temveč je tu glavno besedo dobilo restavratorstvo. Celota, od knjižnih omar, stenskih oblog, kovinskih ograj do keramičnih tlakov je očiščena, restavrirana je vsa oprema, obnovljene so površinske obdelave lesa, opazne stene in stropovi. Okenska stekla imajo zaščito pred ultravijoličnim sevanjem, nova osvetlitev je umeščena občuteno, predpisana signalna oprema, kot so javljalci požara in piktogrami, pa so opazni le, ko se aktivirajo.

Knjižnica, ki je do nedavna služila le redovnikom, je s prenovo odprta tudi za javnost in na voljo vsaki radovedni in raziskovalni duši.

LJUBLJANA – HIŠA EINSPIELERJEVA 25

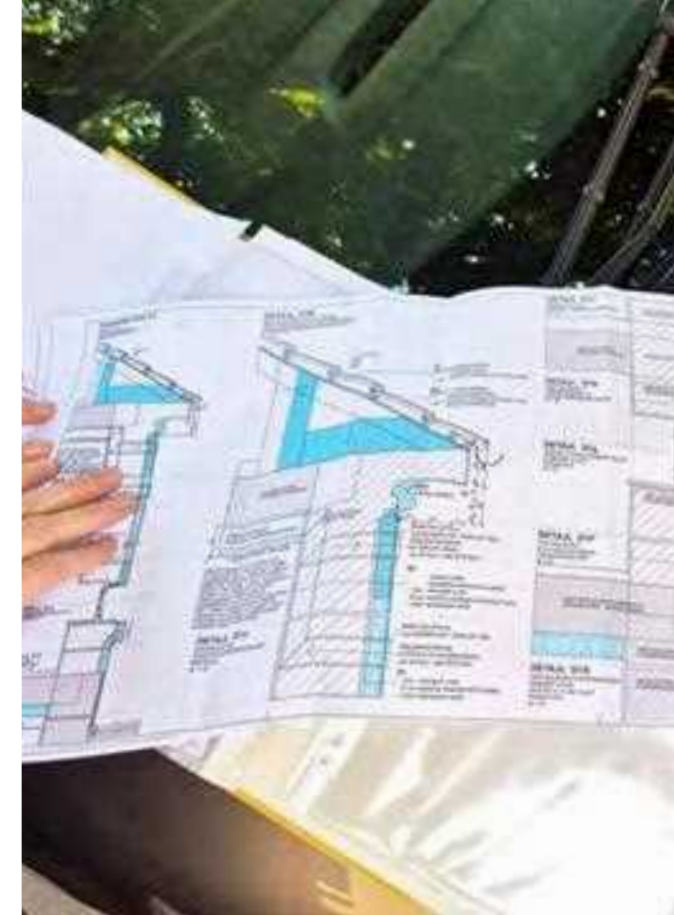

- ⊙ **NASLOV:** Einspielerjeva ulica 25, Ljubljana
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-20039
- ⊙ **LASTNIK:** etažno lastništvo
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1922
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2022–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Tina Potočnik, ZVKDS OE Ljubljana
- ⊙ **ARHITEKTURA, GRADBENIŠTVO:** GI ZRMK
- ⊙ **IZVAJALCI:**
inženiring: Promobile gradbeni inženiring, d. o. o., Ljubljana; **energetska sanacija:** Eko Obnova, d. o. o, Ljubljana; **mizarska dela (stavbno pohištvo):** Mizarstvo Ovsenik, Kranj.

Ljubljana,
občina Ljubljana

Obnova večstanovanjske stavbe sredi Ljubljane, njena energetska sanacija, obnova fasade in okolice je poseben izziv. Toliko večji, če ima stavba kakovostno arhitekturno zasnovo in je v njej 16 stanovanj. Stavba je bila zgrajena v začetku 20. stoletja, tlorisno zasnovana v obliki črke U, dosledno krita z dvokapnimi strešinami in s fasado, členjeno z napušči, venci, balkoni, nadstreški, lesenimi okni in polkni. Zagotoviti enovito sanacijo in usklajevati želje vseh stanovalcev je zato terjalo dobro organizacijo. Izvedbe so se lotili projektno in se organizirali v gradbeni odbor, ki je moral skrbeti za komunikacijo s stanovalci, zagotoviti vzdržno financiranje in kakovostno izvedbo. Za kompleksno energetsko sanacijo stavbe so poiskali referenčne projektante, poskrbeli za organizacijo del in nadzor ter si zagotovili zanesljive izvajalce. Skrbno pripravljen načrt obnove fasade je zagotovil preračunano

ustrezno toplotno izolacijo in vključeval zahtevne detajle prilaganja vrst in debelin izolacij profilacijam, ki jih je bilo treba, skladno s kulturnovarstvenimi pogoji, ohraniti in verno ponoviti v novem ovoju stavbe. Dodana izolacija je zahtevala na novo premišljene izvedbe odvodnjavanja in montažo oken s polkni. Obnova skupnih prostorov, vhodov in stopnišč ter shramb v kleti je vzorna. Ohranili so celo napis iz starih časov, ki danes zveni duhovito, a še vedno služi istemu namenu: "POZOR, ODLAGANJE RAZNIH STVARI V KLETNEM HODNIKU JE STROGO PREPOVEDANO." Ljudje se pač spreminjamo počasneje kot naša arhitektura.

Stavba je tako dobila arhitekturno celovitost, ki se v tovrstnih stavbah sčasoma porazgubi zaradi individualnih poseganj. Skupaj s pripadajočim travnatim dvoriščem in drevesi, ki jih nimajo namena žrtvovati za parkirišča za avtomobile, to danes ni le večstanovanjska stavba, ampak prava bežigrajska palača.

NOVO MESTO - HIŠA GLAVNI TRG 2, Fichtenauova hiša, Pri pošti

- ⊙ **NASLOV:** Glavni trg 2, Novo mesto
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-08534
- ⊙ **LASTNIK:** Mestna občina Novo mesto, Publikum Trezor, d. o. o.
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 16.–19. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2020–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Tomaž Golob, Bojan Zaletelj, ZVKDS OE Novo Mesto
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Arrea arhitektura, Maruša Zorec, Tadej Bolta, Rok Velikonja
- ⊙ **IZVAJALCI:**
inženiring: Malkom, d. o. o., Novo Mesto;
mizarska dela (stavbno pohištvo): Mizarstvo Dobrina, d. o. o., Bistrica ob Sotli.

Novo mesto,
občina Novo mesto

O uspešni prenovi javnih površin Novega mesta smo ob podelitvi priznanj leta 2022 že govorili. Novomeška občina pa se ni zaustavila z zaključkom tega projekta in razmišlja naprej. Zaveda se, da bodo javne površine samodejno zaživele le ob enem pogoju, in to je z življenjem v mestu. To pa bo vrvelo naprej le, če bodo v njem živele mlade generacije. Zato se je lotila zahtevne obnove Fichtenauove hiše in jo namenila stanovanjem za mlade družine.

Taki projekti se običajno začnejo z reševanjem lastniških razmerij, odkupi in soglasji z okoliškimi prebivalci. Postopki so dolgotrajni in se jih mnogi ne zavedamo. Nato sledijo načrtovanje prenove, javni razpisi in specialna izvedba, ki je z novogradnjami neprimerljiva. Med izvajanjem del so pogosta presenečenja, ki jih navzven in

pred odpiranjem konstrukcij ni bilo moč opaziti. Stavba je pokazala svojo resnično kondicijo šele, ko se je odprlo njeno drobovje. To je pomenilo reševanje problemov sproti, prilagajanje projekta dejanski situaciji ter nenehno skrb projektantov in konservatorjev za ohranitev integritete dediščine. Tudi skrb za vzdržno financiranje in iskanje sredstev, ko ta presežejo začetne plane, tu ni izostala. Hiša danes ponosno zaključuje novomeški Glavni trg in tvori eno njegovih razpoznavnih vedut.

Občina Novo mesto je lahko zgled vsem občinam z zgodovinskimi mestnimi jedri, predvsem pa vzpodbuda državni politiki, da naj, in to čimprej, začne končno (kajti te pobude imajo že 40-letno brado) resno razmišljati o spodbujanju prenove v obliki subvencij, ugodnih kreditov ali kakršnihkoli mehanizmov olajšav, ki bi pospešile obnovo stanovanjskega fonda v starih mestnih jedrih. S tem bi izboljšali zupuščine naših mest, poskrbeli za raznolikost načinov bivanja, mladi generaciji olajšali dostope do stanovanj, ohranili našo kulturno dediščino. Mnogo ciljev bi s tem rešili naenkrat, ciljev, o katerih kapital sam ni zmožen razmišljati.

RAVNE PRI CERKNEM – DOMAČIJA RAVNE 52, za Lamoujem

- ⊙ **NASLOV:** Ravne pri Cerknem 52, Cerkno
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-00609
- ⊙ **LASTNIK:** Cirila Toplak
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1793, 18., 19. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2020–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Andrejka Ščukovt, ZVKDS OE Nova Gorica
- ⊙ **ARHITEKTURA:** mSelak STUDIO, Majda Selak (sprememba namembnosti skednja)
- ⊙ **IZVAJALCI:**
 - tesarska dela:** Tesarstvo Jure Tušar, s. p., Zakojca; **mizarska dela (stavbno pohištvo):** Mizarstvo Mezeg Simon, s. p., Debeni; **krovsko – kleparska dela:** Mlinar TGM in obdelava kovin Mitja Štucin, s. p., Orehek; **restavratorska dela:** Klavdij Zalar konservator-restavrator, Ajdovščina; **slikopleskarska dela:** Peter Debeljak slikopleskarstvo, d. o. o., Zakriž, kontinuirano vzdrževanje lastnice.

Ravne pri Cerknem,
občina Cerkno

V pozabljeni, skrivnostni deželi naravovercev, v eni od njenih ozkih in strmih grap pri Spodnjih Ravnah v zaledju Cerknega, leži dobro skrita domačija Za Lamovjem. Ko se po vijugastih poteh iz civilizacije prebijemo do nje, nas pričaka pravo presenečenje: v težko zazidljiv prostor so graditelji izjemno natančno, v sončno lego umestili linearno kompozicijo šestih hiš, ki že stoletja bdi-jo nad potokom Lamovje. Dolga leta pozabljeno kmetijo je pred leti odkrila ter z močno voljo in zanosom prenovila lastnica iz drugega konca Slovenije. Osrednje objekte domačije, mogočno bivalno hišo, zidano kaščo, velik hlev s skednjem, hišo za goste in toplar je med prenovo v zadnjih petih letih ponovno obudila v življenje.

Stavbe kompaktnega, pravokotnega volumna so različnih višin, zgrajene so iz lokalnega kamna in

pokrite s strmimi dvokapnimi strehami. Potisnjene v hrib si vse sledijo ob poti, nekatere stojijo pravokotno na plastnice, druge vzporedno z njimi, kar še dodatno razgiba že sicer slikovito in pomensko razslojeno kompozicijo celote. Drevesa (oreh idr.) in ureditve v vmesnih prostorih žlahtno dopolnijo tesno prepletenost stavb.

Lastnica je najprej poskrbela za restavriranje vseh stenskih poslikav, potem pa je z lokalnimi mojstri z vzdrževalnimi, obrtniškimi in restavratskimi deli prenovila tri ključne objekte. Na fasadah stavb so sanirali in izvedli tudi nove lesene opaže.

V interierju skednja, ki je prevzel bivalno funkcijo, je nastal voluminozen odprt prostor, ki z galerijo sega do ostrešja in vzpostavlja odlično atmosfero in standard za sodoben način življenja na podeželju. Interier je urejen z občutkom, poleg sodobnih pa je poln še etnoloških, simbolnih in naravoverskih objektov, ki mu dajo poseben pomen in čar. Vsekakor primer odnosa, ki zrcali visoko kulturo zavedanja o bivalnem, simbolnem in materialnem pomenu arhitekturne dediščine.

SELŠČEK – DOMAČIJA SELŠČEK 31, pri Markotovih

- ⊙ **NASLOV:** Selšček 31, Begunje pri Cerknici
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-30315
- ⊙ **LASTNIK:** Nataša Mele
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1884
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2016–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Damjana Pediček Terseglav, ZVKDS OE Ljubljana
- ⊙ **IZVAJALCI:**
prispevek k večjemu delu obnove: Slavko Armič – oče lastnice, domači 'mojster', Anton Košir – ljubiteljski 'mojster za vse', Ivan Najger – ljubiteljski konservator; **zidarska dela:** Janez Stražiščar; **slikopleskarstvo in zaključna:** Željko Đukes, s. p.; **pečarstvo in lončarstvo:** Žuman, d. o. o.; **talne obloge:** ParketMit Mirko Turišič, s. p., Tajfloor, Jani Curl, s. p.; **elektro instalacije:** Elektro-trgo instal, d. o. o.; **material:** Selsen, trgovina, storitve in inženiring, d. o. o.

Selšček,
občina Begunje pri
Cerknici

Ali veste, kje se je rodil znameniti slikar slovenskih narodnih motivov Maksim Gaspari? V Selščku, v vasi sredi gričevnate notranjske pokrajine med Cerknico in Rakitno. Ob cesti razporejene stavbe še danes ohranjajo izvorno vaško zasnovo in nekaj hiš ob njej, ki jih še ni pogoltnilo brezizrazno posodabljanje, priča o času, ko je ta pokrajina navdihovala Gasparijeve upodobitve. Med njimi še posebej izstopa domačija pri Markotovih, ki je prenovljena osvetlila središče vasi.

Domačija pri Markotovih je nekoč že bila v središču vaškega dogajanja. Zgrajena je bila leta 1884 kot vrhkletna, s cestne strani pritlična stavba in je navzven primer notranjske hiše. A njena notranjost ni tipična, saj je prilagojena tedanji dejavnosti, tu sta bili trgovina in furmanska gostilna. Okoliščine vse do danes tem hišam niso bile naklonjene, a k sreči Markotovi niso zadale usodnega udarca. V celovito prenovi so jo

v družini predali mlademu rodu, ki pa danes v takih stavbah že vidi mnogo potencialov. Hiša, ki je ohranila zasnovo nekdanje furmanske gostilne, je danes kot bi bila načrtovana za trajnostni turizem, ponudbo tradicionalne kulinarike, za srečanja in delavnice tako domačinov kot obiskovalcev. Z gradbeno tehničnimi posegi so v njej doseženi sodobni bivalni pogoji, obenem pa je lastnici z obnovo vseh razpoložljivih prostorov v krožno zasnovanem tlorisu uspelo ohraniti notranjski dom. Iz razkošne kuhinje s štedilnikom na drva diši po dobrotah, jedilnica je v razsežni hiši s krušno pečjo, v nekdanji trgovini ob šanku še vedno kraljuje velika modra stelaža, v podstrešnih kamrah pa je možno prenočiti. Vsa stara razpoložljiva oprema je spretno obnovljena in uporabljena za prijetno bivanje. V sklopu domačije je obnovljen tudi velik kozolec toplar, na katerem so urejena preprosta ležišča "na prostem" za pohodnike in kolesarje.

Domačija pri Markotovih je tudi sedež Zavoda Notranjska hiša, ki občasno organizira kulturne dogodke in prireditve. S svojim zgledom ji uspeva izpodbijati zakoreninjene predstave o neuporabnosti podedovane arhitekturne dediščine.

ŠMARJE PRI SEŽANI – DOMAČIJA ŠMARJE 2

- ⊙ **NASLOV:** Šmarje pri Sežani 2, Sežana
- ⊙ **STATUS:** spomenik lokalnega pomena, EID 1-00750
- ⊙ **LASTNIK:** Roberto Trobez
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1853, 18., 19. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2013–2024
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Eda Belingar, ZVKDS OE Nova Gorica
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Vesna Hrvatin
- ⊙ **IZVAJALCI:**
 - gradbena, tesarska in krovska dela:** Konstrukcije, d. o. o., Miha Perčič, s. p., Sežana;
 - strojne instalacije:** Adrijan Masten, s. p., Tomačevica;
 - mizarska dela:** Mizarstvo Marijan Suša, s. p., Dolenja vas, Mizarstvo Andrej Zavodnik, s. p., Ljubljana-Šmartno, Mizarstvo Markelj, d. o. o., Hlavče Njive, Mizarstvo Dolinar;
 - kamnoseška dela:** Sandi Čevnja, s. p., Sežana;
 - steklarska dela:** Steklarstvo Idriz Tulek, s. p., Sežana;
 - pečarska dela:** Pečarstvo Ignac Golob, s. p., Trebnje;
 - kovaška dela:** Jernej Štok, s. p., Povir;
 - graverska dela:** Graverstvo Aleksandar Gnjiđić, s. p., Podnanos.

Šmarje pri Sežani,
občina Sežana

Ko se iz Sežane pripeljemo v vas Šmarje, nas na prvem ovinku pričaka prijeten pogled na kamnito obzidje kraških domačij z umetno oblikovano preslico cerkvenega zvonika v ozadju. Na samem čelu vasi stoji domačija zaprtega tipa z letnico 1853 na portalu vhoda. Domačija združuje več stavb: stanovanjsko poslopje s skednjem, hlevom in svinjakom in ima značilno prednje dvorišče – borjač, ter razpotegnjen vrt na zadnji strani. Domačija je v stanju ruševine desetletja čakala na priložnost, da pokaže svoje dediščinske kakovosti in je z novim lastnikom ponovno zaživela. Celovito zasnovana prenova je s funkcionalno povezavo vseh stavb v tej domačiji ustvarila družinski dom za naslednja desetletja.

Pestra in bogata zgodovina domačije, katere nastanek sega v 17. stoletje, se razkriva skozi

ohranjene arhitekturne detajle in druge uporabne elemente, ki so bili v procesu prenove odkriti in tudi prezentirani, denimo kamnoseška dekorativna figuralika na stavbnem pohištvu, obrisi nekdanjega skednja na notranjih ometih, vogalna krušna peč v kuhinjskem prostoru, dekorativno poslikani opečnati strešniki ali korita za napajanje živali v nekdanjem hlevu. Posamezni, za kraško domačijo značilni elementi so bili delno ali v celoti rekonstruirani, denimo leseni mostovž – gank in skrlasta streha stanovanjskega poslopja. Vsi ti detajli pričajo, kako je se je domačija postopoma razvijala in prilagajala življenju, ki je potekalo v njej, ter o znanju in veščinah starih mojstrov, ki so znali s pridom izkoristiti naravne prostorske danosti, lokalni material in pridobljene izkušnje, da bi dosegli kar najbolj funkcionalno celoto.

Prenova domačije ohranja specifične starega kraškega stavbarstva in jih na spoštljiv način združi s potrebami sodobnega življenja. Z vidika celostne obravnave prostora pomembno prispeva tudi k zavedanju ohranjanja kulturne krajine kraške vasi, ki jo domačija tvori skupaj s svojim grajenim okoljem.

TURNIŠČE – DOMAČIJA ŠTEFANA KOVAČA 43, Škounikova domačija

- ⊙ **NASLOV:** Ulica Štefana Kovača 43, Turnišče
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-01134
- ⊙ **LASTNIK:** Nataša in Silvo Šefer
- ⊙ **LETO GRADNJE:** gospodarsko poslopje 1910, 19., 20. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2016–2024
- ⊙ **IZVAJALCI:**
glineni ometi: Naravna gradnja Rihard Horvat, s. p., Črešnjevc; **mizarska dela (stavbno pohištvo):** MT masiva Daniel Toplak, s. p., Renkovci; **talne obloge:** AL – PA TRG Saša Paluc Kekec, s. p., Dvorjane; **krovsko – kleparska dela:** Tesarstvo Ščernjavič, d. o. o., Odranci, slamokrovstvo Damjan Rogan, nosilec dopolnilne dejavnosti, Trdkova; veliko dela sta opravila lastnika sama.

Turnišče,
občina Turnišče

Na prostranih ravninah v osrčju Pomurja se nahaja Turnišče, razpotegnjeno naselje, ki je bilo nekoč pomembno prometno in trgovsko središče, posledično pa ima ohranjen pester nabor kulturne in naravne dediščine. Tik ob glavni cesti stoji hiša z gospodarskim poslopjem in velikim vrtom, ki že na prvi pogled odkriva svoj še tradicionalni postav. Zadnjo fasado gospodarskega objekta krasi za te kraje značilna dekoracija iz opečnih zidakov z letnico 1910. Da gre za ljubezen na prvi pogled, sta nova lastnika začutila takoj ob prvem srečanju, ko sta se med potepanjem po Prekmurju po naključju peljala tod mimo.

Tipična pritlična hiša, ki je z gospodarskim objektom podaljšana v obliki črke L, ima preprosto fasadno dekoracijo, tridelna okna in čopasto dvo-kapnico z opečnimi bobrovci. Zaradi neustreznih

posegov prejšnjega lastnika je bilo potrebno kar nekaj dela, da so ji povrnili ustrezno stanje in videz. Prav pristop k obnovi pa je tisto nekaj, kar jo dodatno plemeniti. Znanje in ideje za izvedbo sta lastnika poskušala pridobiti predvsem iz lokalnega okolja – opazovala sta že obnovljene hiše ali hiše v obnavljanju in se pogovarjala z lastniki. V času prenove je steklo pravo mreženje z namenom prenosa informacij, znanj, idej, nudenja pomoči, svetovanja in izmenjave podatkov o izvajalcih. Celotna obnova je temeljila na načelu ohraniti, kar se največ da in nadomeščati zgolj po potrebi. Zamenjana je bila strešna kritina, na novo pa izvedeni notranji glineni in zunanji apneni ometi. Tlaki in stavbno pohištvo je bilo obnovljeno ali restavrirano, pri čemer je bil uporabljen izključno naravni, po možnosti lokalni material. Zadnji korak v zgodbi predstavlja ureditev zelenice z obdelovalnim vrtom, sadovnjakom in čebelnjakom, kritim s slamnato streho.

Obnova je na obisk privabila tudi prvotne lastnike, ki jih osrečuje dejstvo, da njihova rojstna hiša še stoji, ob obujanju spominov pa se je v hišo vrnilo tudi nekaj originalnih predmetov, kar priča o tem, da so pri ohranjanju dediščine še kako pomembne tudi njene nesnovne vrednosti.

ZAVRATEC – KAŠČA NA DOMAČIJI PRI MOŽINOTU

- ⊙ **NASLOV:** Zavratec 13, Rovte
- ⊙ **STATUS:** spomenik državnega pomena, EID 1-12281
- ⊙ **LASTNIK:** Primož Leskovec
- ⊙ **LETO GRADNJE:** 1678
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2005, 2024 (kritje strehe)
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Andrejka Ščukovt, ZVKDS OE Nova Gorica
- ⊙ **IZVAJALCI:**
restavratorska dela: Anton Naglost, ZVKDS Restavratorski center; **krovsko-kleparska dela:** Krtek Renato Kunc, s. p., Dole; kontinuirano vzdrževanje lastnikov.

Zavratec,
občina Idrija

Naselje Zavratac, obkroženo s polji, pašniki, travniki in gozdom, leži nad dolino Sore na 720 m. n. v. V vasi je ohranjenih nekaj starih domačij – mogočnih kmetij, zgrajenih v skladu s škofjeloško-cerkljanskim stavbnim izročilom, ki imajo v več primerih poslikane zunanjsčine in pričajo o nekdanjem relativnem bogastvu prebivalstva v tem prostoru. Mednje sodi domačija Pri Možinatu, ki obsega pritlično hišo, kaščo, kozolec, hlev, kapelico in pajštvo.

Nadstropno in podkleteno kaščo iz 17. stoletja zaznamujejo strma dvokapna streha, s preprosto poslikavo okrašene fasade, lesen gank in dva kamnita portala. Skozi zgornjega, ki ima letnico 1678, se pride v nekdanje bajtarsko stanovanje, v katerem so ohranjene veža, črna kuhinja, izba s krušno pečjo in kamra. Vsi prostori imajo ohranjeno avtentično kmečko opremo in orodje. Stavba je zaradi svojih kulturnih, etnoloških, naselbinskih, umetnostnih in arhitekturnih ter zgodovinskih lastnosti razglašena za spomenik državnega pomena.

V letu 2005 je kašča doživela večjo celostno prenovu, ki je sledila konservatorsko-restavratorskemu projektu: restavriral se je poslikave in vrata, obnovilo konstrukcijo in streho ter po potrebi zamenjalo posamezne dotrajane elemente, seveda po vzoru originala. V preteklih letih je bilo veliko pozornosti posvečene vzdrževanju strehe, ki je zaradi slamnate kritine predstavljala dodaten izziv. Ob zadnji prenovi se je kritina zamenjala z opečnato, s čimer se je ohranilo naklon, obliko in konstrukcijo strehe. Nekdanjo tradicionalno slamnato streho je nasledil opečni bobrovec, ki ga danes prav tako štejemo med historične kritine. Da predstavlja vzdrževanje take stavbe poseben izziv, znajo povedati lastniki – družina treh generacij, ki s skupnim trudom skrbi, da se objekt ohranja in da svoja vrata odpira lokalni skupnosti in drugim obiskovalcem, ki si želijo izvedeti kaj več o bivalni kulturi naših prednikov, in z dobrim zgledom prenaša ljubezen do stavbne dediščine na mlajši rod.

ZGORNJE GORJE – DOMAČIJA ZGORNJE GORJE 33

- ⊙ **NASLOV:** Zgornje Gorje 33, Zgornje Gorje
- ⊙ **STATUS:** registrirana dediščina, EID 1-13396
- ⊙ **LASTNIK:** Boštjan Pogorevc
- ⊙ **LETO GRADNJE:** prehod iz 19. na 20. stoletje
- ⊙ **LETO PRENOVE:** 2013–2023
- ⊙ **KONSERVATORSTVO:** Saša Roškar, ZVKDS
OE Kranj
- ⊙ **ARHITEKTURA:** Matej Gašperič
- ⊙ **IZVAJALCI:**
tesarska dela: Rok Razinger, Tram, d. o. o.,
Kupljenik; veliko dela so opravili lastniki sami.

Zgornje Gorje,
občina Gorje

Medtem ko na Gorenjskem (kot tudi v celotni Sloveniji) lastniki stara gospodarska poslopja, za katera menijo, da niso več uporabna za sodobno rabo, podirajo in nadomeščajo z bolj ali manj ponesrečenimi nadomestki, kulturne krajine in naselja pa s tem izgubljajo svojo prepoznavnost in identiteto, se k sreči tu pa tam najde kdo, ki razmišlja drugače. Tak primer je tudi petčlanska družina v Zgornjih Gorjah, naselju, ki ima krasno lego nad Blejskim kotom in še nekaj ohranjene stavbne dediščine.

Lastniki, katerih domačija se skriva v eni od manjših gruči naselja, so se po tehtanju med novogradnjo in prenovo skupaj z arhitektom odločili, da za potrebe rastoče mlade družine raje prenovijo leseno zgornje nadstropje več kot sto let starega gospodarskega poslopja. Podali so se na pot naporenega, a kreativnega procesa, ki je trajal skoraj deset let.

Ohranjen je celoten volumen objekta, pritličje je ostalo zidano (s hlevi in shrambami), na fasadi lesenega nadstropja (senik in pod) se je ohranila vidna križna konstrukcija, prav tako rezljane zračne line na zaprtem ganku, dodale pa so se le dobro umerjene nove odprtine. Ob zidani mostovž so prislonili še »lebbečo« leseno teraso, s katere se odpirajo prehodi in pogledi na slikovite travnike, ki dodatno poveže zunanost in notranjost hiše. Notranjost prenovljenega objekta, ki je ves oblit s svetlobo, navduši s svojo odprtostjo in atmosfero, saj so etaže medsebojno optično povezane in se z zamiki nalagajo proti vrhu. Ohranjena je stara konstrukcija s križi, vse novo je dodano v svetlem lesu, logika kontrasta pa je dobro berljiva.

Pomembno dejstvo je tudi, da je bila prenova izvedena za potrebe stalnega bivanja, ne pa za turistično rabo, ki pogosto bolj invazivno poseže tako v arhitekturo kot tudi v podobo in organizacijo dvorišč.

PARTNERJI ŠOLE PRENOVE

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije

